

ПРИЛОЗИ

ПРОШЛОСТ ДУГЕ

Село Дўга први пут се спомиње у изворима 1485. године у дефтерима за Скадарски Санџак, један сажети а један поименични, који се односе на област Пипера, чије је становништво припадало санџакбеговом хасу и плаћало бавезе у акчама. У Дуги је уписано 15 кућа и 70 акчи.¹ Ррукопису сажетог дефтера за Скадарски Санџак из 1485. године додат је сажети дефтер нахијâ Хота, Куча, Пипера и Климента, довршен 5. марта 1497. године, који садржи сажети попис ових нахија, сачињен након тога што су тада настале велике промјене. У Пиперима су Турци признали домаће главаре, војводе и спахије, којима су дали у виду тимарских прихода дажбине од њихових села. Село Дуга је припадало спахији Радулу (четири куће, два самца, једна удовица, испенце и тимарске дажбине). Спахија Радул се именује као син Вукашинов и „могао би бити предак Ђурковића”.² Дакле, на основу ових дефтера и пописа из 1485. и 1497. године може се закључити да је у нахији Пипери већ 1485. године била обједињена територија Пипера и Братоножића, па отуда и први помен Дўте у контексту Пипера, иако се ово село и сада налази у региону Братоножића, на петнаестак километара сјеверно од Титограда, у живописном кањону ријеке Мораче.

У овом селу на једној скровитој заравни у сјенци стогодишњих стабала смјештен је манастир Дўга.

Предање оснивања манастира Дўте везује за Вукана Немањића. Наводно, овај манастир посвећен Успјенију пресвете Богородице био је подигнут на једној пољани званој Дретва на саставцима Мале ријеке и Мораче. На могућност да ово предање има реалну основу упућује велики број топонима и других података. Мјесто гдје се лоцира тај Вуканов манастир зове се Гос-

¹ Бранислав Ђурђев, *Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Титоград 1984.*, 178—179.

² Н. дј., 185—186 и 188.

пођино поље, а дио поља је задржао назив Дретва. Недалеко од Госпођина поља уздиже се узвишење Градац на коме се налазе остаци прађевина, а не тако давно овдје су се налазили и комади керамике. С друге стране Мораче, такође близу овога поља је топоним Црквица. Предање каже да је овдје била једна од мањих манастирских Црквица и зграда у којој су живјели монаси манастира Дретве. Исто тако, сматра се да су многобројне пећине дуж Мале ријеке и Мораче служиле као испоснице монасима овог манастира. На то упућују подзиде, оградe и други остаци нађени у овим пећинама. Манастир би разорен и чак материјал од њега побациан у воде оближњих ријека, јер је служио као центар организовања отпора непријатељу (Турцима). Међутим, Кучима је пропаст овог манастира тешко пао па одлуче да саграде нови манастир на неком скровитијем мјесту. Погодно мјесто нашли су у Дуги гдје су откупили земљу за градњу манастира и манастирских зграда. Овдје подигну манастир посвећен такође Успјенију пресвете Богородице и у њега уграде чак и остатке камена старог манастира из Дретве.³

Манастир Дуга са црквом Успјенија пресвете Богородице на данашњем мјесту подигнут је 1755. године, када „новоучреждајемому“ (новооснованом) манастиру под влашћу цетињске митрополије поклањају двадесет књига „преосвјештени Сава и Василије божјом милешћу митрополити црногорски, скендеријски и приморски“.⁴

Црква је доста скромних димензија, дуга 8 а широка 5 м, са исто тако скромним звоником на преслицу. При цркви је ограда такозвани тријем-сухота, намијењен богослужењу, јер су ови тријемови служили умјесто припрате у саборним црквама.⁵ Црква је живописана (*in fresco*). Истичу се ликови св. Саве и св. Симеона и сцене из старог и новог завјета. Живопис је доста оштећен. Предање каже да је живописање цркве у Дуги извршено онако како је био живописан и стари манастир у Дретви. „Иконостас је врло вјешто и умјетнички напуњен светим иконама које су раздијелене по ћемерима иконостаса са престолнијем иконама. На Христовој престолној икони стоји натпис војводе Илије Радоњића, који је икону приложио, а на другој икони матере божије натпис Пеја Станојева Братоножића“.⁶ Нажалост, Иконостас је због влаге и непажње још крајем прошлог вијека био веома оштећен.

У тријему се налазе четири гроба у којима су сахрањени: архимандрит Димитрије Рашковић Подгоричанин, настојатељ

³ Павле Петровић, Старине, Њешто о једној старој манастирској развалини близу манастира Дуге у Бијоче, Просвјета V, Цетиње 1893., 167—168.

⁴ Запис на Јеванђељу манастира Дуге.

⁵ Филип Радичевић, Манастир Дуга у Братоножићима, Просвјета II, Цетиње 1897., 120.

⁶ Исто, стр. 120.

манастира игуман Арсеније Петровић, Илија Поповић и Премо Вукославовић. Архимандит Димитрије Рашковић је био старјешина манастира када је од митрополита црногорских примио књиге за манастир у Маинама (1755. године. Осим поменутих, познато је да је 1868. године настојатељ Дуге био јеромонах Михаило Миличковић, када је овдје боравио митрополит Иларион.⁷

Манастир Дуга је више пута страдао у најездама непријатеља на Братоножиће. Братоножићи, а нарочито војвода Пејо Станојев Балевевић с Пелева бријега, увијек су устајали у његову заштиту. Посебно се помиње и породица Митровића, која је учествовала у тим борбама. У овом манастиру је живио од 1862-1875 године и војвода Марко Миљанов, одакле је полазио на четовање око Подгорице, Медуна, дуж Вељег брда и на турске пандурице око Спужа и Подгорице.⁸ Дакле, манастир Дуга је био центар окупљања и договарања племенских главара ради заједничких борби против Турака.

Манастир Дуга се налази у истоименом селу у Братоножићима поред ријеке Мораче, који је заклоњен Калуђеровим брдом. Некада је овај манастир имао властелинство које се праничило „Клопотом, Павличићима и Пиперима, те на припадајућем земљишту овога манастира може с прољећа и на јесен да пасе око 1000 брава из реченија племена”.⁹ Манастир Дуга је имао и један млин у једној пећини поред Мораче, који му је доносио значајне приходе.

Данас манастир Дуга, ороноу и усамљен, још увијек одолијева времену и људима. Многа манастирска имовина више не постоји. У самом манастиру налазе се само три књиге, односно остаци од њих: Служабник, Часослов из 1872. године, српске редакције и један Мјесецослов на руском језику.

Пошто манастир Дуга сада припада титоградској парохији неколико књига и предмета одавде је пренешено и чува се у цркви св. Ђорђа у Титограду.*

То су:

1. Јеванђеље, лијепо опремљено, са илустрацијама, илуминирано и са иницијалима, из 1752. године, издато у Москви. На доњим маргинама дат је веома вриједан запис:

„/Пресвященный Савва/ и Васлии бжгиеу милостию митрополити черногорские скендерские /и приморские/ сие стое евангелие и съ нимъ апостольъ, евангелское поучение и два октоиха, и два триода-постни и васкресни, да четири пролога и

⁷ Запис на Јеванђељу манастира Дуге.

⁸ Ф. Радичевић, н. дј., 121.

⁹ Исто, 120.

* Посебно се захваљујем пароху Момчилу Раичевићу који ми је омогућио да извршим увид у манастирску бобиотеку.

типикъ и велики требникъ, и служебникъ и ермосаръ. Все тие книги с книшкою на свакою службу и прошение и канонъ воскресни, всехъ чи/с/ломъ двадесетъ коматахъ, тие книги одали новочреждаемому манастиру подъ властию митрополии цетинские, на сохранение тамошнему народу Кучаномъ, Пиперомъ,

Васоевичемъ, Братоножићемъ, цркви стоуспенскои на Дугу, да ту суци јеромонаси изъ нихъ всесилнаго бога молетъ за здравие и спасение ихъ императорскаго дома и фамилие и за спасение преставелшагосе митрополита Данила котори предпочелъ о семъ трудиться и за спасение моего брата и господина Савве последовавшаго своему стрицу митрополиту Данилу подобне и за мое окаианство о сихъ трудившему се архиерею Василию Петровичу.

И тко би котору отъ сихъ книгъ отъ тое стие цркве отимио или прода или укра да бутъ проклетъ /и треклетъ/ отъ гсда ба и отъ всехъ стихъ и мати божиа да га порази душею и теломъ, амин:.

Дате сие книге в руке архимандриту Димитрию Рашковичу. Въ ъто ≠ а҃не, фаврала .е. днь. Въ Махине.

Рука архиереа Василиа Петровича.”¹⁰

„... Данила котори предначелъ о семъ трудиться и за спасение моего брата и господина Савве последовавшаго своему стрицу митрополиту Данилу и подобне...”

2. Псалтир, Москва, 1907;

3. Типик, Нови Сад, 1892;

4. Апостол, Москва /недостаје предговор и поговор/;

5. Празнични Мињеј, Москва /недостаје почетак и крај/;

6. Октоих осмогласник, од 5 гласа, Москва /без датума/.

6. Октоих осмогласник, од 5 гласа, Москва /без датума/.

На доњој маргини чита се запис: Да се зна да послие како Микаиле калуђер...

7. Катавасиј, Москва /без почетка и краја/;

8. Служавник, Београд, 1919.

9. Типикон, Москва /недостаје почетак и крај/;

10. Молитвеник, Москва /без почетка и краја/;

11. Псалтир, Београд 1861.;

12. Литургијар, Москва /без датума/;

13. Типик, Сремски Карловци, /?/;

14. Типик, Москва /?/;

¹⁰ У издању Љ. Стојановића /Стари српски записи и натписи, II Београд 1903, 186/ гдје се позива на Просвјету и Ф. Радичевића /1897,121/ недостаје једна реченица из Записа:

15. Октоих осмогласник, Москва, 1867;
16. Требник, Нови Сад, 1887.;
17. Катавасија, Нови Сад, 1899.;
18. Псалтир, Нови Сад, 1899.;

На поткорицама ових двају посљедњих књига стоји запис: књигу поклањају манастиру Дуги двије сестре Велисава и Стака, 1909. године.

19. Зборник, Москва /?/;
20. Часослов, Београд, 1903.;
21. Служабник, Москва, /?/;

Дакле, свега десетак књига које се помињу у запису на Јеванђељу могле би припадати оној библиотеци коју су црногорске владице поклониле Дуги 1755. године.

Осим књига манастиру Дуги припада и један антиминис, на којему је слједећи запис:

„Сей антимиинисъ освятися високопреосвященнымъ Митрофаном Баном митрополитом Черногорским, Бердским и Приморским в лѣто Христово 1903. мѣсеца октоврия 31. день въ монастырѣ въ Цетинѣ”.

Од црквених ствари из Дуге сачуван је још један крст из 1898. године,¹¹ три кандила и остаци моштију /рука/ у кутији.

Иако се манастир Дуга не истиче својом архитектуром и другим трајним вриједностима његов значај за историју овдашњих племена, па и шире, био је огроман. То потврђује и чињеница да црногорске владице Сава и Василије даривају књиге манастиру Дуги, односно „тамошњем народу Кучима, Пиперима, Васојевићима и Братоножићима”, дакле, сматрајући тада Дугу за један од центара ширег региона, односно за центар окупљања набројаних племена.

Божидар Шекуларац

¹¹ То није онај крст о којем пише Павле Петровић 1892. године, у Просвјети, на страни 169.